

Slovanské fondy v Knihovně Národního muzea*

Slavic Collections in the National Museum Library

Mgr. Kateřina Spurná, Ph.D. / Knihovna Národního muzea, oddělení časopisů (National Museum Library, Journals Department), Královská obora 56, Praha 7

Resumé:

Cílem předkládané studie je podat základní přehled slovanských fondů uložených v Knihovně Národního muzea. Příspěvek vychází ze studia archivních materiálů uložených v Archivu Národního muzea, v Knihovně Národního muzea, dále z excerpcí přírůstkových seznamů a dalších dokumentů. Uvedeno je také základní srovnání se Slovanskou knihovnou.

Klíčová slova: Knihovna Národního muzea, slovanské fondy, provenience

Summary:

This study aims to give a basic summary of Slavic collections deposited in the National Museum Library. The paper is based on the research of archival materials deposited in the National Museum Archives and the National Museum Library, analysis of accession registers and other available documents. Basic comparison with the Slavonic Library is also given.

Keywords: National Museum Library, slavic collections, provenance

Úvod

V úvodu ke sborníku příspěvků *Padesát let Slovanské knihovny v Praze* poznamenává Josef Strnadel, v letech 1956–1978 ředitel této významné slavistické instituce, že „ve sborníku věnovaném Slovanské knihovně [...] by bylo třeba pojednat především o historii Knihovny Národního muzea, naší první knihovny, která cílevědomě již před sto lety začala vytvářet imponantní sbírku slovanských literatur [...]“.¹ Přesto, že Strnadel následně jmenuje i další významné knihovny, jejichž slovanským fondům by bylo vhodné věnovat pozornost, je uvedení Knihovny Národního muzea (dále také KNM²) na prvním místě tohoto výčtu do jisté míry signifikantní. Stejně signifikantní ovšem je i skutečnost, že ve sborníku žádný, byť jenom přehledový a stručný příspěvek o KNM a jejich slovanských fondech nenajdeme, a dále rovněž fakt, že prozatím nebyla slovanským fondům dochovaným v jedné z našich nejvýznamnějších knihoven věnována v odborné literatuře systematická pozornost. Informace o slovanských fondech nejčastěji najdeme spíše

* Předložená práce vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury ČR v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národního muzea (DKRVO 2019–2023/25.VII.a, 00023272). Za pečlivé pročetí textu a podnětné a cenné připomínky děkuji recenzentům studie.

1 Strnadel 1976, s. 5–6.

2 Za účelem zjednodušení budu v článku používat v dnešní odborné literatuře ustálenou zkratku KNM, i když je pro některá historická období nepřesná či dokonce nesprávná. Obdobně pro Národní muzeum bude dále používána zkratka NM.

ve formě kratších poznámek v sekundární literatuře o KNM, dále jsou zpracovány vybrané úseky fondu v rámci širěji pojatých katalogů³ či naopak v úžeji zaměřených studiích.⁴

Máme-li v otázce sekundární literatury týkající se slovanských fondů KNM postupovat chronologicky a vybrat pouze nejvýznamnější položky, je třeba na prvním místě uvést stručný příspěvek Čenka Zíbrta⁵ z roku 1894, který sumarizuje stav slovanských fondů, resp. slovanského oddělení v rámci KNM.⁶ Navzdory názvu *Bibliotheca musea Království českého* je Zíbrtův příspěvek ve své podstatě popisem aktuálního stavu slovanského oddělení knihovny k danému roku. Zíbrt považuje za jeho základ osobní knihovnu Josefa Dobrovského, kterou Muzeum⁷ získalo v roce 1830. Za zásadní pro rozvoj slovanského oddělení pokládá především kontakty prvního knihovníka KNM Václava Hanky (1791–1861) se zahraničními slavisty a slavistickými institucemi.⁸ Dále Zíbrt ve stručnosti zmiňuje nejvýznamnější „slovanské“ akvizice od vzniku KNM, např. knihovnu Pavla Josefa Šafaříka, Františka Řehoře, Konstantina Jirečka, Josefa Jirečka a dalších. Zajímavá je autorova závěrečná poznámka, že slovanské oddělení je v podstatě „přívěskem“ oddělení českého (Zíbrt 1894, s. 63). Stručný příspěvek *Jugoslávská kniha v pražských vědeckých knihovnách* Otona Berkopce (1956), dlouholetého pracovníka Slovanské knihovny, věnuje KNM pouze dva krátké odstavce, v nichž upozorňuje na „slovanský“ charakter KNM pěstovaný od jejího založení, na charvátské a srbské rukopisy uložené v KNM, dále především na staré tisky z řady jihoslovanských tiskáren⁹ a také na početné knihy a časopisy jihoslovanské provenience z 19. století. Dějiny KNM a s nimi úzce související akviziční činnost zpracoval pro období 1818 až 1892 podrobně Jaroslav Vrchoťka (v letech 1971–1990 ředitel KNM) ve své monografii *Dějiny Knihovny Národního muzea v Praze: 1818–1892* (vydané v roce 1967). Na existenci bohatých

- 3 Např. nejnověji Brom et al. 2016, s. 135–181, kde jsou na základě staršího *Soupisu staroslovanských rukopisů Národního muzea v Praze* J. Vašiči a J. Vajse nově zpracovány hlaholské a cyrilské rukopisné zlomky.
- 4 Studie bývají zaměřeny většinou na konkrétní fond, např. na Šafaříkovu knihovnu (Vrchoťka 1959; Bláhová 1996; Turková 2013; Spurná 2016) nebo knihovnu Bohuslava Jiruše (Kučerová, Lachmanová, Hernychová 2013).
- 5 Čeněk Zíbrt (1864–1932) je znám především jako historik a etnograf, v letech 1913–1928 byl ředitelem KNM (ve vedení knihovny byl fakticky však již od r. 1904, kdy se stal „skutečným kustosem musejní bibliotéky s titulem bibliotékaře“, srov. Ryantová 2013, s. 233). Další informace k této významné osobnosti dějin KNM viz dále Ryantová 2003. Pozůstalost Č. Zíbrta, původně uchovávaná v Literárním archivu KNM, je dnes uložena v Památníku Národního písemnictví, srov. <http://badatelna.eu/fond/6052/uvod/6918> [cit. 12. 8. 2020].
- 6 Pro úplnost dodáváme, že oddělení je zde třeba chápat ve smyslu úseku fondu, principiálně obdobně má svůj fond členěna Slovanská knihovna NK ČR. Vnitřně je totiž strukturován dle jednotlivých jazyků, např. oddělení ruské, polské atd. Termín sbírka se v muzeu užíval přibližně do roku 1919, kdy se začal prosazovat termín oddělení v administrativním slova smyslu (Sklenář 2001, s. 330), nicméně i po tomto datu se v literatuře objevuje běžně termín „slovanské oddělení“ bez toho, aniž by slovanský fond skutečně tvořil jakoukoli administrativní jednotku.
- 7 Vzhledem ke změnám názvu instituce v průběhu její existence budu dále používat neutrální termín Muzeum.
- 8 Což dokládá i Hankova bohatá korespondence (*Pis'ma k Vjačeslavu Hanke iz slavjanskich zemel'*) vydaná ve dvou dílech v roce 1905 významným donátorem KNM V. A. Francevem, který bude zmíněn i dále.
- 9 Převážná většina těchto starých tisků uložených nejčastěji v oddělení rukopisů a starých tisků KNM (pod sign. 64) je dnes již alespoň v základní podobě zpracována v odborných katalogích, ať už české (Sokolová 1997) nebo zahraniční (Kruming 1995; Nemirovskij 1996; Nemirovskij 2001; Nemirovskij 2007) provenience.

slovanských fondů v KNM upozorňuje ve stručném úvodním odstavci také popularizační příručka Slované knihovny *Slovanská knihovna: průvodce po fondech a službách* vydaná v roce 1992 (Velinská 1992, s. 1–2) a dále řada souhrnných prací vzniklých u příležitosti různých výročí.¹⁰

Velice cenným zdrojem informací o slovanských fondech KNM se staly výsledky výzkumu prováděného v rámci grantu PROVENIO¹¹, byť zaměřeného velice široce bez specifického zacílení na určité období. Detailnost zpracování jednotlivých částí fondu KNM se však liší dle odborného zaměření řešitelů, které ani v jednom případě nebylo orientováno na slovanský prostor, s výjimkou některých externích spolupracovníků, např. Rity Lyons Kindlerové¹² ze Slované knihovny NK ČR. Význam tohoto projektu spočívá především ve vytvoření široké báze informací a v nastolování otázek, které bude třeba v budoucnu zodpovědět.

Na následujících stránkách bych tedy ráda na základě studia archivních materiálů uložených v Archivu Národního muzea a KNM, excerptce přírůstkových seznamů a dalších dokumentů podala stručný přehled slovanských fondů KNM. Součástí tohoto přehledu bude pro období 20. století (především jeho druhé poloviny) alespoň povšechný nástin dějin KNM, což je téma, kterému nebyla v odborné literatuře věnována prozatím téměř žádná pozornost a bez jehož zpracování je případný detailnější výzkum slovanských fondů jen obtížně možný.¹³

Prameny relevantní pro výzkum slovanských fondů Knihovny Národního muzea

Pro nejstarší období jsou – kromě archivních materiálů uložených v Archivu NM¹⁴ – jedinými zdroji informací o struktuře fondu a akvizicích přehledy přírůstků, které byly pravidelně publikovány v *Časopise Národního muzea*, tzv. *Muzejníku*¹⁵, a dále výroční zprávy o činnosti Muzea, tzv. *Zprávy jednatelské podané ve valném shromáždění společnosti Musea Království českého*¹⁶, které byly vydávány od roku 1823 a které jsou zřejmě nej-

10 Kromě zmíněné Vrchtokovy práce jde především o publikace: Hanuš 1923; Kop 1941; Novotný 1949 a Švehla 1968.

11 PROVENIO: Metodika výzkumu knižních proveniencí (2012–2015), id. kód DF12P01OVV023. Kromě metodik byly hlavními výstupy tohoto grantu monografie Kašparová, Šípek 2015 a především databáze proveniencí www.provenio.net, kde je alespoň v základní podobě evidována většina dále zmíněných fondů.

12 R. Kindlerová zpracovala pro monografii Kašparová, Šípek 2015, s. 202–203, heslo o osobním fondu významného českého filologa-slavisty Jiřího Polívky (1858–1933).

13 Dějinám KNM se od práce J. Vrchtoky v podstatě systematicky nikdo nevěnoval, s výjimkou studie M. Vaculínové (v letech 1996–2016 vedoucí oddělení rukopisů a starých tisků KNM) *Ze života Knihovny Národního muzea za protektorátu* (Vaculínová 2017).

14 Jedná se především o Registraturu NM (dále RNM) a registraturu KNM (dále RKNM).

15 Dnešní *Časopis Národního muzea. Řada historická*. Toto periodikum, podobně jako celá instituce, ve své historii doznalo řady změn názvu. V letech 1827–1830 vycházelo jako *Časopis společnosti vlasteneckého Museum v Čechách*, poté do r. 1854 pod názvem *Časopis Českého museum (musea)*, do r. 1922 pak jako *Časopis Musea království Českého*. V letech 1922–1935 vycházelo jako *Časopis Národního musea*, dále od r. 1936 do r. 1947 jako *Časopis Národního musea. Oddíl duchovnědný* (po osamostatnění přírodovědné řady), mezi lety 1948 až 1964 jako *Časopis Národního musea. Oddíl věd společenských*, od r. 1965 do r. 1976 jako *Časopis Národního musea. Historické muzeum* a v letech 1977 až 1991 jako *Časopis Národního muzea v Praze. Řada historická*. K historii tohoto periodika srov. studii Woitschová 2013.

16 Dále budou pro zjednodušení označovány souhrnně jako Zprávy s uvedením příslušného roku.

relevantnějším zdrojem informací o slovanských akvizicích a postupném budování a organizaci fondů KNM. *Zprávy* vycházely jednak samostatně, jednak do roku 1896 v *Časopise Musea království českého*. Součástí *Muzejníku* byly ještě přílohy „Zpráva o Museu král. českého“, které obsahovaly až do r. 1903 podrobné seznamy přírůstků jednotlivých muzejních sbírek, tzv. „Příspěvky v látkách“¹⁷. V průběhu doby se však charakter, rozsah a tím i využitelnost *Zpráv* mění. *Zprávy* za léta 1893–1896¹⁸ mají následující strukturu: nejprve jsou uvedeny informace o členech Společnosti Národního muzea, poté další organizační a personální údaje, přehled vědecké činnosti a muzeem vydaných publikací. Následuje podrobný popis činností vykonaných v jednotlivých sbírkách, včetně oddílů popisujících přehled darů a koupí. Knihovna je uváděna vždy na prvním místě. Přírůstky knihovny jsou dále rozděleny na rukopisy, korespondenci a tisky, dary jsou dále strukturovány dle typů dárců, tzn. nakladatelé, jednotlivci (nebo také „příznivci“), instituce (státní úřady, knihovny, ústavy a učené společnosti), tento přehled je poté zakončen výčtem publikací, které knihovna získává výměnou. Následují akvizice sbírky map, hudebnin, rytin a fotografií, oddíl věnovaný knihovně je pak zakončen popisem prací, které byly ve sbírce provedeny v daném roce. *Zprávy* jsou zakončeny stručným shrnutím činnosti jednotlivých sborů a účetními přehledy jmění Matice české a Muzea.

Zprávy za léta 1897–1913 mají oproti letům předchozím pozměněnou strukturu. Začínají oddílem „Správa musea“, následují: „Změny ve stavu Společnosti“, „Sbírky“ s knihovnou opět na prvním místě (akvizice jsou zde shrnuty formou seznamu), „Vědecké působení“, „Finanční hospodářství Musea království Českého“; *Zprávy* pak uzavírá podrobný seznam darů rozdělený dle jednotlivých sbírek a vnitřně strukturovaný dle typů dárců.¹⁹ Pro informace o struktuře fondu KNM je vůbec nejcennější *Zpráva* za rok 1913.

Po roce 1945 vycházely velice stručně *Zprávy* o jednotlivých odděleních NM v *Časopise Národního muzea*. Autory částí o knihovně byli většinou²⁰ její ředitelé (Karel Švehla v letech 1955–1967 a poté Jaroslav Vrchoťka v letech 1968–1988). Na rozdíl od *Zpráv* z 19. století a z prvních desetiletí 20. století se však o fondech, případně akvizicích jako takových dozvíme pouze minimum informací, protože *Zprávy* jsou věnovány převážně organizačním záležitostem KNM, vědecké a výstavní činnosti, zahraniční spolupráci, katalogizaci a revizi, případně činnosti konzervační dílny. Akvizice a zpracování fondů jsou uvedeny spíše v počtech, o nichž se však vede velmi přesná evidence; výslovně zmíněny jsou jen speciální sbírkové, nejčastěji rukopisné akvizice mimo povinný výtisk, později jsou zmiňovány i zajímavé tituly získané výměnou.

17 K problematice *Muzejníku* a evidence akvizic v nich obsažených srov. Vaculínová 2015. Od r. 1904 tvoří „*Zprávy o Museu král. českého*“ pouze informace o složení Správního výboru, muzejních sborů a stavu jmění.

18 *Zprávy* za období 1891–1900 jsou dostupné ve společném svazku *Výroční zpráva o Museu království Českého 1891–1900*. Knihovna Národního muzea, oddělení základní knihovny, sign. 505 T 387.

19 Na ten mohou navazovat ještě *Dotatky* (např. *Zpráva* za rok 1903), v nichž se nacházely „*Zprávy* o revizi sbírek Musea království Českého“.

20 V letech 1946–1951 byl autorem *Zpráv* divadelní a literární kritik Jaroslav Švehla. V KNM pracoval na různých pozicích (např. jako správce oddělení přírůstků) od roku 1934 do roku 1951, kdy přešel do divadelního oddělení. Je mj. autorem monografie o nakladateli Janu Ottovi (vydáno až po smrti autora v roce 2002), jehož nakladatelský archiv má KNM rovněž ve sbírkách a dnes tvoří knižní celek „Otto“ (cca 7800 svazků), srov. <http://provenio.net/authorities/48057> [cit. 13. 8. 2020]. Dalším autorem *Zpráv* byl Josef Tichý (v letech 1952–1954), správce sbírky rukopisů od r. 1942 do r. 1973.

Omezeným zdrojem informací o akvizicích slavik na konci 19. století jsou nejstarší přírůstkové katalogy KNM a další různorodé soupisy uložené v oddělení mezinárodní výměny publikací, které spravuje bývalý archiv KNM.²¹ Nejstarší dochovaný katalog *Knihy 1885* eviduje přírůstky za období 1885 až červen 1893, další katalog *Knihy 1894* eviduje období od října 1894 do 16. 1. 1897. Z dalších zajímavých položek lze zmínit katalog *Comeniana, Stará Slavica*, který sestavil v roce 1916 tehdejší ředitel KNM Čeněk Zíbrt. V první části (s. 1–102) katalog obsahuje soupis Comenian, uložených pod sign. 50 v oddělení rukopisů a starých tisků. Druhou část katalogu tvoří soupis sign. 64 téhož oddělení, na níž jsou uloženy nejvýznamnější slovanské a cyrilské staré tisky, často původně pocházející z knihovny Pavla Josefa Šafaříka nebo Václava Hanky. Za pozornost dále stojí rovněž katalog *Slovanské literatury*. Jedná se o přírůstkový katalog pro léta 1899–1903, i když rok 1903 je dle počtu uvedených položek ve srovnání s lety předchozími zjevně neúplný. Pro rok 1899 katalog eviduje 455 položek získaných koupí nebo výměnou, v roce 1900 je zaznamenáno 377 položek, pod č. 307 je např. uveden dar 38 knih docenta slavistiky na univerzitě ve Varšavě a později profesora v Praze Vladimíra Andrejeviče Franceva²² (1867–1942). V roce 1901 je uvedeno 139 položek, v roce 1902 pak 427 položek, pod č. 31 je např. evidován dar Matice srbské z Nového Sadu, pod č. 42 dar Akademie věd v Krakově. Neúplný rok 1903 má jednotlivé položky číslovány jenom do č. 11, dále už jsou záznamy uváděny bez čísel, spíše výjimečně se objevuje datum akvizice. Mezi evidovanými dárči lze dále najít např. již zmíněného Čenka Zíbrta či botanika a lékaře Bohuslava Jiruše (1841–1901). U všech knih je uvedena novodobá signatura pro případné zpětné dohledání. Jako celek však tyto materiály poskytují pouze velmi povšechný, navíc časově i tematicky značně omezený pohled.

Dále je v KNM dochováno několik katalogů psaných přímo Václavem Hankou, které jsou dokladem počátečních pokusů o vytvoření základní evidence fondu.²³ Dnes jsou uloženy buď v oddělení rukopisů a starých tisků, nebo v již zmíněném oddělení mezinárodní výměny publikací. V oddělení rukopisů jsou dochovány i dva nejstarší katalogy knihovny, jejichž autorem je právě Václav Hanka. Pro slovanské fondy je zásadní především *Ruční katalog Rukopisův, slovanského oddělení i inkunábulí*

21 Za veškerou pomoc při orientaci v dokumentech uložených v archivu KNM a za četné konzultace děkuji PhDr. Jarmile Kučerové, vedoucí oddělení mezinárodní výměny KNM.

22 Ve Varšavě působil Francev v letech 1900–1914, po první světové válce pak žil převážně v Rusku, od roku 1921 učil jako řádný profesor slovanské filologie v Praze na Karlově univerzitě, jeho korespondence je dochována v Památníku Národního písemnictví, srov. např. <http://www.badatelna.eu/fond/2679/uvod/> [cit. 13. 8. 2020]. Francev se ve *Zprávách* o činnosti muzea a dalších materiálech objevuje jako dárcce velmi často. Srov. také stručný medailon na <http://provenio.net/authorities/48330> [cit. 13. 8. 2020], kde jsou další podrobnosti k jeho darům a zprostředkovaným koupím pro KNM. Svou osobní knihovnu věnoval Francev Slovanské knihovně v roce 1940 (Vacek 2016, s. 43). V Generálním jmenném katalogu KNM jsou lístky s knihami věnovanými Francevem označeny poznámkou „Francev!“.

23 V roce 1825 byl Hanka vyzván, aby vypracoval abecední jmenný katalog. Jeho první návrh, který předložil ke schválení, byl však zamítnut, Vrchatka soudí, že se tak stalo i kvůli navrhovanému rozřídění fondu, kde měla svou podskupinu i slavika (Vrchatka 1967, s. 87–88).

českého Museum v Praze z roku 1827, uložený pod sign. III G 61.²⁴ V oddělení mezinárodní výměny publikací je vedle Hankova *Katalogu kněh polských* dochován *Katalog kněh ruských* (psán rovněž Hankou), v němž jsou evidovány sign. 12 a 13, ovšem dle původního, dnes již zcela neaktuálního uložení. Na konci svazku je přiložen *Seznam knih přivezených z Ruska 1867* (podrobnosti k této akvizici viz dále), který již není psán Hankovou rukou; jde o seznam titulů s uvedením autora a data vydání, avšak bez signatur. Za tímto *Seznamem* následuje *Seznam knih od p. Rajeveského*, opět bez signatur, psaný druhým správcem KNM Antonínem Josefem Vrtátkem.²⁵ Dále se v oddělení mezinárodní výměny publikací vyskytují i další tematické katalogy, např. katalog románské literatury, *auctores Graeci*, katalog historický aj.; jejich využitelnost pro výzkum slavik je však vzhledem k jejich časové ohraničenosti spíše omezená.

Informace o akvizicích lze čerpat i z materiálů uložených v Archivu Národního muzea, problematický je však, zejména v případě Registratury KNM, stav jejich zpracování. V úvahu přichází především tzv. stará muzejní registratura (RNM), pokrývající období od počátku NM do roku 1960. V různých obdobích tohoto časového úseku však byla agenda zpracovávána odlišným způsobem. Dokumenty k nejstaršímu období dějin NM se nachází v kartonech 1–17 a je rozříděno do tematických skupin A–V, přičemž na KNM připadají úseky K1–K7 (Chalupa 1966). Pro období 1855–1921 jsou spisy uspořádány podle let a jediným podrobnějším soupisem je *Inventář archivních fondů A. Chalupy* z roku 1966. V agendách jednotlivých let tak můžeme dle tohoto soupisu najít usnesení výboru NM týkající se knihovny, revizní zprávy, zprávy o stavu sbírek a další objemnou agendu. Rovněž období 1922–1927 je uspořádáno po letech, k roku 1926 např. nacházíme úřední dokument k doplňování slovanských tisků do KNM. Zcela nový registraturní systém byl zaveden pro léta 1928–1947. Agenda každého roku je rozdělena podle jednotlivých sbírek (č. I–X) a dále na správu (S) a osobní agendu (O). V tomto systému připadá knihovně římská číslice V, která se dělí na další podskupiny. Z tohoto období je možné zmínit např. č. 1504 z roku 1946 „reorganizace a potřeby knihovny“ (Chalupa 1966). Od roku 1948 do roku 1960 byla agenda v každém roce rozdělena na oddíly ředitelství, sbírky, vědecká a odborná činnost, technická správa a osobní. Čerpat lze také z Registratury Knihovny NM (RKNM), zde existuje pouze interní soupis jednotlivých kartonů s velice stručným popisem jejich obsahu.²⁶

24 Na zadních deskách tohoto rukopisného katalogu je umístěn lístek s poznámkou, že v roce 1851 má knihovna 26 581 svazků tištěných knih a 1182 rukopisů, na s. 14–43 (Hankovo číslování 1–57) jsou evidovány rukopisy, od s. 84 do s. 107 slovanské staré tisky (u všech uvedeny původní signatury, např. *Glagoľita clozianus, Vindobonae* 1856, 17 C 30) psané azbukou, od s. 124 do s. 174 opět staré tisky, ovšem psané latinkou. K hodnocení tohoto katalogu také srov. Vrchotka 1967, s. 89. Rovněž druhý Hankův katalog *Catalogus librorum impressorum Bibliothecae Musei Nationalis Bohemici 1827 die 24 Februarii* je uložen v oddělení rukopisů a starých tisků KNM (sign. III G 62). Oba katalogy byly původně součástí Hankovy pozůstalosti, ale v roce 1953 byly zřejmě před stěhováním Literárního archivu na Strahov převedeny do fondu rukopisů, srov. *Přepis Bartošova Katalogu rukopisů Národního muzea v Praze I–II s doplňky*, publikovaný na stránkách Národního muzea: <https://www.nm.cz/knihovna-narodniho-muzea#katalogy-a-databaze> [cit. 10. 8. 2020].

25 Antonín Jaroslav Vrtátka (1815–1892), nástupce Václava Hanky, působil v KNM jako vrchní bibliotékař od r. 1861 až do své smrti.

26 K využitelnosti archivních materiálů uložených v Archivu NM srov. stručnou stať Mileny Běličové „Archivní prameny k provenienci knih a rukopisů Knihovny Národního muzea“ uveřejněnou v monografii Kašparová, Šípek 2015, s. 37–38.

Informace o fondech lze čerpat také z příslušných přírůstkových knih KNM, které však byly zavedeny až v roce 1893 (Vaculínová 2015, s. 11). Excerpce z přírůstkových knih byly v omezené míře provedeny při řešení výše zmíněného grantu PROVENIO. Jejich počet a rozsah je však také značný a jejich podrobný průzkum by byl úkolem na mnoho let s výsledkem ne zcela jistým, protože evidence byla v různých letech různě pečlivá a přesná. Dále lze pro průzkum fondu využít příslušné lokální katalogy (především pro fond oddělení základní knihovny) a také Generální jmenný katalog (dále také GJK²⁷), i pro ně však platí, že jejich spolehlivost je vždy dána pečlivostí jejich tvůrce.

Knihovna Národního muzea a její slovanský fond

Při celkovém zhodnocení slovanského fondu KNM se v první řadě nabízí srovnání se Slovanskou knihovnou NK ČR. Je však třeba si uvědomit, že na rozdíl od Slovanské knihovny²⁸, která byla jako primárně slavistická v roce 1924 založena, jako taková dále budována a v tomto smyslu byla rozvíjena i její akviziční činnost (byť zpočátku se zaměřovala výhradně na ruskou, běloruskou a ukrajinskou produkci a ostatní oddělení v příslušných slovanských jazycích byla zakládána s jistým časovým odstupem²⁹), byla KNM založena jako jedna ze sedmi speciálních sbírek Muzea, a to především jako knihovna bohemistická³⁰, jak dokládá *Instruktion für den Bibliothekar des Vaterländischen Museum und Dienstordnungsbestimmung in demselben* z roku 1823, jejímž autorem byl Josef Dobrovský (Vrchoťka 1967, s. 36). Dále je vhodné vést v patrnosti, že ke KNM v minulosti náležely i další sbírky, v některých případech i zcela jiné než knižní povahy (např. rytiny, mince atd.). V průběhu další existence KNM byly nejen tyto sbírky „neknížní“ povahy z knihovny vyňaty a převedeny v rámci NM do jiného odboru, v prvních deseti letech existence knihovny však neúměrně zatěžovaly zaměstnance na úkor zpracování knižních a rukopisných fondů.³¹ Bohatě rozvíjený literární archiv, který od r. 1924 tvořil v podstatě svébytné³² oddělení KNM a jehož přírůstky násobně převyšovaly přírůstky

27 Veden do roku 2001. Podrobnosti ke struktuře GJK a podrobnější popis jeho jednotlivých částí srov. <http://listky.nm.cz/catalogue/index.php> [cit. 4. 8. 2020].

28 Pro zajímavost lze uvést, že v bývalém Místodržitelském letohrádku, kde dnes sídlí oddělení časopisů KNM, sídlila v letech 1924–1927 Slovanská knihovna, jejímž hlavním cílem bylo poskytnout odborné zázemí pro další v té době vznikající slavistické instituce, např. Slovanský ústav (Velinská 1992, s. 3).

29 O budování dalších slovanských oddělení kromě již existujícího ruského, ukrajinského a běloruského bylo rozhodnuto v roce 1927, v roce 1929 byl fond rozdělen do 11 hlavních oddělení (Strnadel 1976, s. 78–79).

30 Detailněji se lze s bohemistickým programem KNM seznámit v příspěvku Vrchoťka 1958.

31 Např. numismatické oddělení bylo součástí KNM až do roku 1882, na počátku 90. let 19. století se do archivu přesouvá sbírka pečeti; sbírka heraldická a část rukopisů se přesouvají, rovněž do archivu, až v roce 1893 po stěhování do budovy na Václavském náměstí (Novotný 1949, s. 12–13). Z pozdějšího období lze pro zajímavost uvést, že v roce 1924 byl ze spisovny Zemského správního výboru předán KNM archiv českého zemského divadla, základ dnešního divadelního oddělení Historického muzea NM (Trávníčková 2014). Divadelní oddělení se oddělilo od KNM v roce 1929 a stalo se součástí Historického muzea NM (Novotný 1949, s. 17).

32 V jeho čele stál dr. Josef Volf, a to až do roku 1928, kdy se stal po Č. Zíbrtovi ředitelem KNM; ve vedení oddělení ho vystřídal další budoucí ředitel KNM Miloslav Novotný.

ostatního fondu³³, byl v roce 1964 definitivně administrativně převeden³⁴ do Památníku Národního písemnictví (Woitschová, Jün 2019, s. 92), ač faktické stěhování fondů proběhlo v roce 1953 (Tichý 1954, s. 122).

Mezi odbornou veřejností jsou dnes všeobecně známá především slavika nacházející se ve své převážně většině v oddělení rukopisů a starých tisků. Upozornit je třeba především na již zmíněnou sign. 64³⁵, na níž je uložena řada cyrilských a hlaholských památek, které často původně náležely do jednoho z nejvýznamnějších osobních fondů uložených v KNM, knihovny Pavla Josefa Šafaříka.³⁶ Méně je již v odborné literatuře známa a zpracována struktura fondu dnešního oddělení základní knihovny, ten však rovněž obsahuje řadu cenných slavik, která jsou v relativně menší míře podchycena v tištěných či elektronických katalozích. Nejlepší přehled o této části fondu, resp. jeho podílu na celkovém objemu fondu KNM, lze získat jednak z lokálních katalogů příslušných signatur, jednak z již zmíněného Generálního jmenného katalogu, konkrétně slovanské části, která obsahuje cca 90 000 oskenovaných lístků. GJK jako celek však obsahuje přes 1 100 000 lístků, slavika tedy tvoří necelou desetinu jeho rozsahu.

Akvizice Knihovny Národního muzea v 19. století (tedy včetně slovanských) zpracoval J. Vrchotka v rámci své monografie o dějinách KNM do roku 1892, v dalším výkladu se proto omezím pouze na stručný přehled tohoto období. Akvizice ze slovanských zemí v 19. století byly bohaté především v období, kdy stál ve vedení knihovny Václav Hanka³⁷, a svou nezanedbatelnou roli sehrál rovněž Josef Dobrovský a jeho kontakty. Hankova akviziční činnost³⁸ se však v počátečním období existence KNM vymykala původnímu bohemistického programu do té míry, že můžeme v archivních materiálech dohledat výtky ze strany muzejního výboru, aby se Hanka při nákupech držel příslušné platné instrukce. Oficiálně byla slovanská akvizice potvrzena až v roce 1834, kdy byl při vydání nové instrukce pro knihovníky rozšířen paragraf 3 o bod C): „*Všechna slavica, která vyšla na Moravě, v Uhrách, Polsku atd. i v ruské říši ve slovanské řeči*“. V tomto roce však ještě nebylo rozšíření instrukce veřejně vyhlášeno výborem Společnosti, čímž dle Vrchotky nebyly doplněny instrukce pro „sběratele“³⁹, k tomu došlo až v roce 1839. Slovanské oddělení se tak v tomto roce oficiálně stalo jakýmsi pododdělením bohemistické části fondu (1967, s. 43–45).

33 M. Novotný uvádí roční přírůstek literárního archivu 50 000 položek, zbytku knihovny pak 10 000 (Novotný 1949, s. 16).

34 Převedení Literárního archivu do Památníku národního písemnictví od sebe ne zcela šťastně oddělilo vlastní fondy a korespondence a pozůstalosti, které mohly napomoci s jejich výzkumem a dokumentovat vztahy zaměstnanců Muzea se slovanským kulturním prostorem, srov. např. Bařha 1962.

35 *Zpráva* o činnosti Muzea za rok 1913 (o ní podrobněji viz níže) eviduje na této signatuře „staroslověnské knihy“ (s. 25).

36 Šafaříkovu knihovnu obdržela KNM v roce 1864, podrobnosti o tomto fondu viz dále v textu.

37 Definitivní místo knihovníka získal Hanka v roce 1823, v čele Knihovny pak stál až do své smrti v roce 1861, ač je z údajů uváděných v odborné literatuře zřejmé, že se především v počátcích svého působení v knihovně pokoušel získat místa i jinde, např. ve Lvově nebo Vídni (Sklenář 2001, s. 84–85).

38 V 19. století, ale i později ve 20. století, byla převážná část přírůstků KNM tvořena dary, částečně pak výměnou, koupě tvořila vzhledem k finanční situaci muzea pouze malou část celkových akvizic (Vrchotka 1967, s. 69–75), s její pomocí byla však získána např. knihovna Josefa Dobrovského.

39 K problematice muzejních sběratelů a jejich činnosti v 19. století srov. Vrchotka 1967, s. 50–51.

Za základ budoucího slovanského oddělení považuje J. Hanuš, autor rozsáhlé publikace *Národní museum a naše obrození*, dar Antonína Puchmajera⁴⁰, který v roce 1820 odkázal knihovně „*polské a ruské knihy*“ (Hanuš 1923, s. 204). V lednu roku 1829 odkázal Josef Dobrovský Knihovně Národního muzea mj. 56 rukopisů, o rok později byla odkoupena i jeho soukromá knihovna.⁴¹ Rok po výše zmíněném doplnění knihovnické instrukce o slovanské akvizice, tedy v roce 1840, mělo slovanské oddělení cca 1020 svazků (Hanuš 1923). Pro představu o podílu slovanského fondu na celkovém objemu sbírek KNM je však třeba poznamenat, že celá knihovna k tomuto datu disponovala cca 17 000 položkami, přičemž jednoznačně převažovaly knihy s přírodovědnou tematikou (Novotný 1949, s. 8). V roce 1853 získala KNM knihovnu ruského literárního historika a profesora na univerzitě ve Vilniusu Ivana Nikolajeviče Lobočka (1786–1861)⁴², v roce 1861 pak knihovnu Václava Hanky (Vrchotka 1967, s. 54), ta je však podobně jako výše zmíněná knihovna Dobrovského dnes rozptýlena ve fondu, netvoří tedy kompaktní celek a její zpětná rekonstrukce by byla vzhledem k celkovému rozsahu fondu KNM značně obtížná.⁴³

V roce 1864 KNM získala knihovnu Pavla Josefa Šafaříka, svým rozsahem i obsahem vůbec nejvýznamnější slovanský fond.⁴⁴ V současné době je Šafaříkova knihovna rozdělena mezi oddělení rukopisů a starých tisků a oddělení základní knihovny, kde je uložena pod sign. Šafařík 74 a Šafařík 75.⁴⁵ V oddělení rukopisů je dochováno 185 rukopisů pod různými signaturami, nejčastěji však na „slovanské“ signatuře IX (celkem 134 signatur⁴⁶), z mnoha položek lze zmínit např. tzv. *Makedonský apoštol*, který byl excerpován i pro *Slovník jazyka staroslověnského*, a také řadu charvátskohlaholských rukopisných

40 Srov. také <http://provenio.net/authorities/43348> [cit. 8. 8. 2020], kde jsou ovšem převzaty pouze údaje z Vrchotkovy publikace.

41 Srov. <http://provenio.net/authorities/42944> [cit. 3. 8. 2020] a dále Kašparová, Šípek 2015, s. 127–128. I přes původní záměr zachovat Dobrovského knihovnu jako celek je tato sbírka dnes (podobně jako dále zmíněná knihovna V. Hanky) rozptýlena ve fondu, knihy z jeho knihovny lze identifikovat např. pod sign. 64 E 15 (*Bukvar*) a 64 E 27 (*Bukvar*). K Dobrovského knihovně srov. dále Ryšavá, Turková 2004.

42 Srov. <http://provenio.net/authorities/43342> [cit. 4. 8. 2020]. Jednalo se převážně o knihy zaměřené na ruskou lingvistiku a historii. Soupis knih dostupný ve *Zprávě o českém Museum. Od 1. září až do posledního listopadu 1853. Časopis českého Museum. 1853 27(4)*, 814–822.

43 V oddělení rukopisů a starých tisků KNM je možno na základě poznámek v lokálním katalogu sbírky starých tisků identifikovat např. signatury, které zřejmě původně patřily do Hankovy knihovny: 15 B 1, 25 A 11, 25 D 21, 25 D 24, 25 D 27a, 25 E 2, 25 E 6, 25 E 7, 25 E 8, 25 E 9, 25 E 10, 25 E 11, 25 E 12, 25 E 13, 25 E 14, 25 E 15, 25 E 18, 25 E 19, 25 F 3, 25 F 5, 25 F 6, 25 F 7, 25 F 11, 64 A 10, 64 B 1, 64 B 12, 64 B 14, 64 C 1, 64 F 22, 64 G 3, 64 G 11, 64 G 19 – jedná se v převážné většině případů o cyrilské a hlaholské staré tisky, případně české prvotisky. Tento výčet však pochopitelně nemůže být úplný, další tituly opatřené Hankovým exlibris se nacházejí i v základním fondu a oddělení knižní kultury KNM, srov. také <http://provenio.net/authorities/43985> [cit. 3. 8. 2020].

44 Srov. Spurná 2016; Kašparová, Šípek 2015, s. 212–241, dále také <http://provenio.net/authorities/30670> [cit. 15. 7. 2020].

45 Na rozdíl od signatur oddělení základní knihovny nemají knihy uložené v oddělení rukopisů a starých tisků patřící do Šafaříkovy knihovny žádný prefix, který by umožňoval jednoznačně danou položku k Šafaříkovu fondu přiřadit. Vycházet lze však mj. z poznámek v elektronickém přepisu lokálního katalogu oddělení.

46 Církevněslovanské rukopisy z této signatury jsou v převážné většině zpracovány v *Soupisu staroslovanských rukopisů Národního musea v Praze* J. Vašici a J. Vajse.

zlomků (k tomu více dále). Staré tisky jsou dochovány v převážně většině na již zmíněné sign. 64.⁴⁷ Část uložená v oddělení základní knihovny na výše uvedených signaturách má rozsah cca 4000 svazků a jedná se především o knihy z 19. století, najdeme zde však rovněž cenné staré tisky⁴⁸, např. první vydání Jordanových *De rebus Gothorum* z roku 1515.⁴⁹ V knihovně je doložena rovněž řada kroatik, např. přepis *Kastevského statutu* (sign. IX E 6) nebo *Pašmanského breviáře* (sign. IX E 20). Dále jsou v tomto fondu dochovány charvátskohlaholské zlomky pocházející z bývalé knihovny kláštera na Slovanéch. V Šafaříkově knihovně se nacházejí i některé hlaholské staré tisky, i když v menším počtu než tisky cyrilské. Na prvním místě je třeba zmínit překladové dílo *Transitus sv. Jeronýma* (sign. 64 F 20), které bylo vytištěno v hlaholské tiskárně v Senji. Jedná se o jediný exemplář tohoto tisku dochovaný v knihovnách ČR (Spurná 2016, s. 194).

V roce 1867 se v Moskvě konala etnografická výstava, již se za Muzeum účastnili mj. i K. J. Erben a A. J. Vršátko. Ti odtud přivezli do Muzea řadu cenných knih, které dostali darem (Kop 1941, s. 36; Novotný 1949, s. 11; Vrchoťka 1967, s. 61–62)⁵⁰. V průběhu let byla do knihovny postupně předávána i knihovna Františka Ladislava Čelakovského (1799–1852), která rovněž obsahovala cenná slavika.⁵¹ V roce 1887 získala KNM prostřednictvím Konstantina Jirečka cca 250 tisků z pozůstalosti jeho otce, Josefa Jirečka.⁵² O rok později obdržela KNM darem od Občanské záložny v Karlíně knihovnu Františka Palackého, která má dnes jako jedna z mála osobních fondů k dispozici tištěný katalog.⁵³

V kontrastu s podrobně zpracovaným 19. stoletím je období 20. století prozkoumáno jen málo, což se však netýká jenom dějin KNM a rozšiřování jejího knihovního fondu, ale i dějin celého NM v tomto období.⁵⁴ V následujícím textu tedy budu vycházet především z jednatelských *Zpráv* a případně další vhodné sekundární literatury.

47 Jedná se především o cyrilské prvotisky z černohorské tiskárny v Cetinji (*Oktoich* z roku 1494 /sign. 64 C 3/, *Žaltář* z roku 1495 /sign. 64 C 7/), dále staré tisky 16. století ze srbského prostoru (*Četveroevangelium* tiskárny z Bělehradu z roku 1552 (sign. 64 B 9), *Četveroevangelium* z kláštera Rujna z r. 1537 (sign. 64 A 14), dále cyrilské tisky z Bosny (*Žaltář*, sign. 64 D 6), Itálie a východoslovanského prostoru, např. dva exempláře *Ostrožské bible* (sign. 64 A 9 a 64 B 8), srov. Spurná 2016, s. 192–194.

48 Ze 16. století je zde uloženo celkem 72 položek, ze 17. století 178 a z 18. století 687 (Spurná 2016, s. 196).

49 Sign. Šafařík 74 B 2.

50 Novotný k tomuto roku uvádí ještě další „slovanské dary“, jmenovitě od Beznosova, Daškova, Buslajeva atd. (Novotný 1949, s. 11). Žádná z těchto akvizic nebyla v rámci PROVENIA evidována, údaje nejsou ani v publikaci Kašparová – Šípek 2015, ani v databázi www.provenio.net. Eviduje je však Vrchoťka 1967, s. 61–62.

51 Pro více podrobností srov. <http://provenio.net/authorities/42413> [cit. 7. 8. 2020].

52 Velice stručně je knižní sbírka Josefa Jirečka zpracována v databázi PROVENIO, srov. <http://provenio.net/authorities/50557> [cit. 7. 8. 2020].

53 Ke knihovně bylo nákladem karlínské obce vyhotoveny i tři lokální katalogy, které jsou dnes uloženy v oddělení rukopisů a starých tisků pod sign. III B 13. Třetí svazek eviduje cizojazyčné tituly, mezi nimiž jsou i slavika označená následujícími písmeny: R (ruské knihy), CH (chorvatské), SL (slovenské), SR (srbské), P (polské). Tištěný katalog vyšel v roce 1985 ve *Sborníku Národního muzea v Praze, řada C – literární historie*, srov. Vrchoťka, Skwarlová, Makovcová 1985a a 1985b.

54 K problematice zpracování dějin Národního muzea obecně srov. studii Woitschová, Jůn 2015. Absence monografie k dějinám NM ve 20. století byla částečně nahrazena nedávno vydanou publikací Woitschová, Jůn 2019. Za konzultace k problematice fondů uložených v Archivu NM a zpracování dějin NM děkuji PhDr. Kláře Woitschové, Ph.D., a Mgr. Liboru Jůnovi, Ph.D.

Pokud jde o podrobný soupis jednotlivých darů, který se vyskytuje ve *Zprávách*, obecně lze konstatovat, že do knihovny byly získávány knihy z mnoha slovanských zemí a od velkého množství významných slavistů té doby, např. A. I. Sobolevského (1857–1929), totéž se týká společností a dalších ústavů a platí vesměs pro všechna zde uvedená léta.⁵⁵

Ve *Zprávě* za rok 1893 (vyd. 1894) je v personální části uvedena informace, že v prosinci roku 1892 zemřel druhý bibliotékař KNM A. J. Vrtátka a na jeho místo nastoupil Adolf Patera.⁵⁶ Z darů ve *Zprávě* uvedených je třeba zmínit především zisk první části knihovny Františka Řehoře (1857–1899)⁵⁷, českého etnografa, který se věnoval Rusům a mnoho let žil v Haliči, kde „*shromáždil rusínskou literaturu a také maloruské tisky vydané v Rusku před r. 1876*“. Dle údajů uvedených ve *Zprávě* měla tato část knihovny cca 2000 svazků. V téže roce nechal Čeněk Zibrt rozdělit slovanské oddělení na čtyři pododdělení, a to ruské, polské, jihoslovanské a lužické (Volf 1923, s. 4). Ve *Zprávě* za rok 1894 je zmíněn dar slavisty Edvarda Jelínka (1855–1897)⁵⁸, který knihovně „*odevzdal 260 knih a časopisů polských, jihoslovanských, ruských aj., čímž oddělení slovanské bylo značně obohaceno*“ (s. 14). V roce 1895 odevzdává další část své maloruské knihovny F. Řehoř (*Zpráva* za rok 1895, s. 16) a 127 polských knih Polský spolek vydavatelský v Krakově (s. 17). Dále v tomto roce postoupily práce na katalogizaci jednotlivých oddělení, zmíněna je např. katalogizace knihovny Pavla Josefa Šafaříka (s. 33). Ve *Zprávě* za rok 1896⁵⁹ je uveden dar Konstantina Jirečka (1854–1918)⁶⁰, který knihovně věnoval mj. 135 ruských, polských a jiných tisků a 100 drobných tisků bulharských (s. 18). Dále jsou zmíněny dary Ladislava Riegra (ruské a jihoslovanské časopisy) a opět i Františka Řehoře (288 děl). Ve *Zprávě* za rok 1897 jsou uvedeny dvě významné

55 Pro ilustraci zde můžeme uvést některé instituce evidované ve *Zprávě* za rok 1901, např. Српска краљевска академија (Bělehrad), Hrvatsko Društvo za istraživanje domaće povijesti u Splitu, Akademia Umiejętności (Krakow), Muzejско Društvo za Kranjsko a Matica Slovenska (Lublaň), Духовная академия (Moskva), Oberlausitzische Gesellschaft der Wissenschaften (Zhořelec) a mnohé další. Četné instituce zasílající knihy a časopisy měly sídlo v Petrohradě, např. Министерство Народнаго Просвѣщенія. Pokud jde o kroatika, knihy a časopisy, zasílaly je v té době i instituce sídlící v Záhřebu, např. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Matica Hrvatska a Hrvatsko Arheološko društvo. Obecně se tedy jedná o instituce ruské, srbské, chorvatské a polské a v jednotlivých případech bulharské a lužickosrbské.

56 Pro zajímavost zde uvádíme i další zaměstnance, kteří působili v tomto roce v knihovně: Jiří Wegner (kustod), Jan Lego a Jan Kuška (skriptoři), Čeněk Zibrt a Václav Řezníček (oba ve funkci *amanuens*), na pořádání knihovny byl jako výpomoc povolán lektor slovanských jazyků [sic!] Josef Kolář (*Zpráva* za rok 1893, s. 6).

57 Srov. <http://provenio.net/authorities/42512> [cit. 15. 7. 2020]. Podobně jako v případě knihoven J. Dobrovského a V. Hanky byla i tato knihovna tzv. rozpuštěna ve fondu, položky pocházející původně z Řehořovy knihovny bychom našli např. pod sign. 79 (což potvrzuje i *Zpráva* o činnosti Muzea za rok 1913, s. 24) a 80. Za tuto informaci a poskytnutí pracovního seznamu expedovaných knih děkuji správkyním depozitáře oddělení základní knihovny Markétě Kolářové a RNDr. Ireně Jančáfkové.

58 Podrobnosti k Edvardovi Jelínkovi a jeho darům dalším institucím srov. <http://provenio.net/authorities/42512> [cit. 11. 8. 2020].

59 K tomuto roku je vhodné uvést i návštěvníky knihovny, kterými byly mj. i velké postavy tehdejší slavistiky, např. Vatroslav Jagić, A. J. Sobolevskij, Milan Rešetar a další (*Zpráva* za rok 1896, s. 86).

60 Srov. <http://provenio.net/authorities/54414> [cit. 11. 8. 2020], kde však není tento dar významného českého balkanologa a diplomata působícího v Bulharsku uveden, pouze dary pozdější z let 1910, 1913 a 1914.

akvizice, a to knihovna novináře a politika Viléma Gablera (1821–1897) a již zmíněného Edvarda Jelínka, která obohatila slovanské oddělení zejména o polské knihy (s. 14–16). O významu těchto darů svědčí i prostor, který je jim ve *Zprávě* věnován oproti jiným „běžným“ akvizicím.⁶¹

Ve *Zprávě* za rok 1898 je uveden dar srbského krále Alexandra I., který věnoval muzeu publikaci *Мирослављево Јеванђеље*⁶² (s. 19). *Zpráva* dále uvádí, že slovanské oddělení již bylo zkatologizováno (s. 20). Ve *Zprávě* za rok 1899 je opět uveden zisk části knihovny F. Řehoře (s. 12), ve *Zprávě* za rok 1900 pak dar V. A. Franceva, konkrétně 222 svazků ruských knih (s. 13). Výměnou zaslal všechny své publikace do muzea Hlavní archiv ministerstva zahraničních záležitostí v Moskvě (s. 14).

Zpráva za rok 1901 upozorňuje na dar MUDr. Pavla Durdíka⁶³ (1843–1903), který slovanskému oddělení KNM věnoval „řadu novějších vydání ruských klasiků“ (s. 13). V téže zprávě je v Dodatcích, konkrétně ve velice stručném oddílu *Zpráva o revisi sbírek Musea království českého* zmíněn nedostatek místa ve slovanském oddělení, nejsou však uvedeny žádné další podrobnosti (s. 107).⁶⁴

Ve *Zprávě* za rok 1902 je zaznamenán další dar již výše zmíněného F. A. Franceva a rovněž Adolfa Černého (1864–1952), zakladatele a redaktora *Slovanského přehledu* (s. 14). Obě akvizice jsou však zmíněny pouze v obecné rovině bez konkrétních titulů („řada knih slovanských“, „nejnovější ročníky rozmanitých časopisů“⁶⁵). V roce 1902 získala KNM odkazem knihovnu lékaře a botanika Bohuslava Jiruše. Ta obsahuje vzhledem k působení Jiruše v Záhřebu četná chorvatská slavika (Kučerová, Lachmanová, Herynochová 2013, s. 27). Ve *Zprávě* za rok 1903 nejsou uvedeny žádné významnější akvizice slavik, najdeme zde však delší odstavce o postupu prací na tvorbě katalogů s poznámkou, že v oddělení základní knihovny (tzn. „literatura česká, bohemika, slavica, přírodověda, historie“) postupují tyto práce vzhledem k velkým přírůstkům velmi pomalu (s. 17).

Ve *Zprávě* za rok 1904 je kromě zmínky o postupu zpracování slovanského oddělení, které měl v té době na starosti historik Josef Volf⁶⁶ (s. 14), jenž do knihovny nastoupil

61 Shrnutí také viz Kašparová, Šípek 2015, s. 152.

62 Jedná se o titul Stojanović, Ljubomir (ed.). *Miroslavljevo jevanđelje = Évangélaire ancien serbe du prince Miroslav*. Beograd: s.n., 1897. Řada knih L. Stojanoviće je dochována také v osobním fondu J. Polívky.

63 K Pavlu Durdíkovi a jeho darům do fondu KNM je aktuálně k dispozici pouze stručný medailon v databázi PROVENIO, srov. <http://provenio.net/authorities/54141> [16. 8. 2020].

64 V souvislosti s akvizicemi – pro zajímavost – za pozornost stojí také evidované návštěvy slovanského oddělení a dalších fondů obsahujících slovanskou literaturu. Zmíněn je např. prof. František Pastrnek (1853–1940), který si objednával knihy ze slovanského oddělení a také ze Šafaříkovy knihovny. Tato a další evidované návštěvy dokazují, jaký význam měl na přelomu 19. a 20. století slovanský fond KNM pro vědecké bádání.

65 Velice stručný odkaz lze najít v databázi PROVENIO, ovšem bez uvedení jakýchkoliv konkrétních akvizic či darů <http://provenio.net/authorities/45864> [16. 8. 2020].

66 Josef Volf (1878–1937) působil v KNM od roku 1903 až do své smrti v roce 1937, slovanské oddělení spolu s mnohými dalšími (včetně periodik) měl na starosti dle *Zpráv* i v dalších letech. Podílel se kromě mnoha jiných činností především na zpracování lužické části slovanského fondu, výsledkem těchto snah byl katalog lužických knih uložených v KNM (Volf 1923). Více k této významné osobnosti KNM srov. Lexikon české literatury 4, s. 1447–1452, a dále především studii Woitschová 2016, která mj. podrobně pojednává o denících Josefa Volfa objevených v KNM a předaných do Archivu NM v roce 2012. Deníky byly následně zpracovány Kristýnou Kalouskovou v rámci její bakalářské (*Knihovna Národního muzea v 1. polovině 20. století očima Josefa Volfa*) a diplomové práce (*Deníky Josefa Volfa jako sonda do československého knihovnictví*).

v předchozím roce, uveden dar Slovanské besedy ve Vídni (309 jihoslovanských knih); sekretář František Kvapil údajně doplnil slovanské oddělení 190 svazky slovanských knih (převážně polských, s. 11) a proběhla rovněž výměna knih se slovanským oddělením knihovny Petrohradské akademie (s. 13).⁶⁷

Ve *Zprávě* za rok 1906 je zmíněn dar bulharského ministra Ivana D. Šišmanova, který Muzeu věnoval 116 „*spisův jihoslovanských, hlavně bulharských*“ (s. 2). Dále jsou uvedeny další dary V. A. Franceva a redaktora Slovanského přehledu A. Černého (s. 15). V téže *Zprávě* (i ve *Zprávách* z následujících let) je uveden také podrobný popis dalších prací provedených v knihovně. Opět se objevují poznámky o nedostatku místa a o přírůstcích, které není možné včas zpracovat, a to i v důsledku nedostatečného personálního zajištění. Zmíněno je bez dalších podrobností i zahájení prací na soupisu slovanských duplikátů (s. 18–19). *Zprávy* za léta 1907 až 1909 opět zmiňují dary F. A. Franceva, A. Černého do slovanského oddělení knihovny, do něhož věnoval knihy rovněž Čeněk Zibrť. Ve *Zprávě* za rok 1910 je uveden dar výboru Spolku pro vystavění Akademického domu, který Muzeu věnoval mj. téměř kompletní knihovnu Jana Nerudy⁶⁸ (s. 17). Ve *Zprávě* za rok 1911 je drobná zmínka o nedostatku místa v polském oddělení slavik (na starosti ho má stále J. Volf), který tento nedostatek řešil včasným vyřazováním duplikátů došlých periodik (s. 23).

Nejdetailnější představu o stavu a struktuře fondu KNM na počátku 20. století lze získat ze *Zprávy o Museu Království českého za rok 1913*. *Zpráva* má totiž poněkud odlišnou strukturu než *Zprávy* v předchozích letech, oddíl II je tvořen „*Zprávami přednostů sbírek*“, které jsou podrobnější, než byl dřívější oddíl „*Sbírký*“. Dle uvedených údajů mělo k tomuto datu oddělení slavik 19 691⁶⁹ signatur, nicméně zvlášť jsou uvedeny osobní fondy, např. knihovna P. J. Šafaříka, Palackého a dalších, které obsahují řadu velmi cenných slavik. Slovanské oddělení měl v tomto roce obdobně jako v předchozích letech na starosti J. Volf, ovšem s ním také „*knihovny P. J. Šafaříka, F. Palackého, novější bohemika, archeologii, numismatiku, kulturní historii, ethnologii, bibliothecní vědy, pomocné vědy historické, všeobecnou historii, církevní dějiny, judaika, svobodné zednářství, militia, sport a hry*“. Součástí této *Zprávy* je rovněž velmi podrobný popis fondu knihovny včetně rozmístění jednotlivých tematických okruhů na policích v hlavním depozitáři.⁷⁰ Slovanské fondy jsou tak uloženy pod sign. 75a, dále pod sign. 76a–82⁷¹, sign. 92–94 jsou vyčleněny pro polské knihy a sign. 93⁷² pro knihy lužickosrbské, které byly dodnes jako jediné z celého slovanského fondu systematicky zpracovány formou katalogu (Volf 1923)⁷². Tyto signatury platí dodnes a jsou součástí fondů oddělení základní knihovny.

67 Jedná se o předchůdkyni dnešní Ruské akademie věd.

68 Podrobnosti k tomuto fondu srov. <http://provenio.net/authorities/34931> [16. 8. 2020].

69 Pro představu o podílu slavik na celkovém fondu knihovny je však třeba doplnit, že dle stejné *Zprávy* má knihovna na konci tohoto správního roku přes 162 000 signatur, slavika tedy tvoří menšinu.

70 Historická budova NM, místnost č. 111.

71 *Zpráva* uvádí na těchto signaturách knihy „*polské, ruské, chorvatské, srbské, bulharské, jakož i knihy věnované otázkám slovanským a cizojazyčné, věnované uvedeným odvětvím studia slavistiky*“ (s. 24).

72 V této souvislosti je vhodné připomenout, že KNM měla v období po druhé světové válce (do r. 1989) ve správě také Hórnikovu lužickosrbskou knihovnu, která původně náležela Lužickému semináři a poté Česko-lužickému spolku „*Adolf Černý*“, srov. <http://www.luzice.cz/home/cesko-luzicke-vztahy/hornikova-knihovna.dot> [cit. 9. 8. 2020]. Tuto skutečnost dokládají také pracovní smlouvy uzavřené na činnosti v této knihovně dochované v Archivu NM, RKNM, kar. 193, XIII. B, č. j. 356/1970.

Zprávy o činnosti NM se po roce 1918 stávají stále stručnějším a zmiňovány jsou jen nejdůležitější akvizice a události podstatné pro chod celé instituce. Na rozdíl od Zpráv z období před první světovou válkou již nejsou slavika, ale ani další jednotlivá „oddělení“ knihovny, podrobněji zmiňována. Od roku 1924 se navíc začaly objevovat snahy přestěhovat KNM do Klementina, a to v souvislosti s úvahami o vzniku „národní“ knihovny, které pochopitelně po roce 1918 vyvstaly. Základem zvažované „národní“ knihovny se měly stát jednak fondy KNM, jednak fondy někdejší C. a k. veřejné a universitní knihovny. Tento návrh se však v NM setkal s odporem, proti spojení dvou institucí vystupoval především Čeněk Zíbrt, jak dokládají materiály uložené v Archivu NM (Ryantová 2013).⁷³

Pokud jde o knihovnu, stojí za pozornost Zpráva za rok 1926, kde je uveden nový výpůjční řád. Jeho aktualizace byla vynucena přílišnou benevolencí při půjčování knih členům Společnosti Národního muzea, která vedla ke ztrátám ve fondu či jeho nadměrnému půjčování (s. 5–9). Ve Zprávě za rok 1927 je opakovaně zmiňován nedostatek prostoru v muzejní budově (výslovně je uvedena knihovna) a úvahy o vybudování nového sídla, nejpravděpodobněji na Letné, čímž by se nedostatek místa definitivně vyřešil. Zpráva ale zároveň konstatuje, že nelze očekávat brzké zahájení stavby (s. 5–6). Na konci roku 1927 opustil na vlastní žádost svou funkci Čeněk Zíbrt a na jeho místo nastoupil již několikrát zmíněný Josef Volf. Z akvizic evidovaných v tomto roce snad lze uvést knihovnu Josefa Thomayera (1853–1927)⁷⁴, slavika však nejsou zmiňována žádná. Obsáhlejší Zprávy jsou k dispozici pro počátek 30. let, což částečně souvisí s dlouho trvajícím jednáním o „pozemštění“ NM⁷⁵. Ve Zprávě za rok 1932 se tak kromě pozemštění, tj. přechodu pod zemskou správu, podrobněji probírají i akvizice, zmíněna je např. knihovna Jiřího Gutha-Jarkovského (1861–1943)⁷⁶ a v oddíle o knihovně je uveden přesný početní soupis všech sbírek – 7 340 rukopisů, 395 prvotisků, 450 382 tisků, 576 363 korespondencí, 22 623 hudebnin a 11 681 map (s. 25). Slavika ani žádné další podrobnosti o fondu nejsou zmíněny. Ve stejném roce uspořádal Slovanský ústav spolu s KNM výstavu věnovanou A. S. Puškinovi, kam knihovna ze svých fondů zapůjčila duplikáty (s. 25). Z dalších významných akvizic přelomu 20. a 30. let je třeba zmínit zisk knihovny významného slavisty Jiřího Polívky (1858–1933), která obsahovala řadu soudobých titulů se slovanskou tematikou.⁷⁷

Za druhé světové války, podobně jako tomu bylo ve Slovanské knihovně, ustala jakákoliv významnější akvizice ze slovanských zemí a dle lokálních katalogů, v nichž jsou uvedena přírůstková čísla z příslušných válečných let, KNM získávala v té době v podstatě pouze knihy německé provenience.

Po roce 1945 jsou podrobnější informace o slovanských fondech KNM jen velmi obtížně dostupné, což je jistě dáno i novými úkoly, které byly KNM v rámci nového společenského uspořádání přiděleny a jimž bylo třeba přednostně věnovat pozornost. Pro rok 1945 najdeme ještě bez dalších podrobností informaci o správci slovanského oddě-

73 Naopak pro sloučení KNM s Univerzitní knihovnou byl dle dostupné literatury pozdější ředitel KNM Miloslav Novotný.

74 Srov. <http://provenio.net/authorities/47220> [cit. 14. 8. 2020].

75 Prakticky od roku 1918 se vedly složité diskuze o tom, jak vyřešit status Národního muzea ve vztahu k českému státu, tzn., zda dojde k pozemštění nebo postátnění muzea. Nakonec muzeum přešlo (až) v roce 1935 do správy země České, k postátnění NM došlo až v roce 1949 (Woitschová, Jůn 2019, s. 47–53).

76 Srov. <http://provenio.net/authorities/43444> [cit. 14. 8. 2020].

77 Srov. velmi stručný záznam v databázi PROVENIO: <http://provenio.net/authorities/38322> [cit. 15. 7. 2020], pro detailnější informace viz Kašparová, Šípek 2015, s. 202–203.

lení⁷⁸ Antonínu Mrkvičkovi (Novotný 1949, s. 18). Ve Zprávě za rok 1947, jejímž autorem je Jaroslav Švehla, je kromě větších akvizic zmíněna akvizice 942 archiválií po prof. Karlu Kadlecovi⁷⁹, historikovi slovanského práva. V roce 1945 se od knihovny oddělilo hudební oddělení a v roce 1946 se do Místodržitelského letohrádku přesunulo nově vytvořené oddělení časopisů, které bylo obdobně jako celá knihovna koncipováno jako bohemistické, časopisy psané ostatními slovanskými jazyky tedy ve většině případů zůstaly součástí základního fondu KNM, dnes oddělení základní knihovny (Malá 1987). V příspěvku Jaroslava Švehly *Muzejní knihovna od květnového povstání v roce 1945* je zmíněn bez dalších podrobností dar „*bohemikálních publikací s jugoslávskými příspěvky*“ Národní knihovny v Bělehradě (1947, s. 114). Zásadním předělem v dějinách KNM a jejích (nejen) slovanských akvizic je pak rok 1947, kdy knihovna získala právo povinného výtisku (Sklenář 2001, s. 377)⁸⁰. Významný byl v tomto kontextu i rok 1954, kdy byla KNM pověřena správou zámeckých knihoven⁸¹, a rok 1957, kdy bylo zřízeno Muzeum knihy ve Žďáru nad Sázavou.⁸² Všechny tyto události zásadním způsobem ovlivnily činnost a orientaci KNM na následující desetiletí. Ve Zprávě o knihovně z let 1948–1950, jejímž autorem je rovněž J. Švehla, je mezi jinými uvedena bez dalších podrobností akvizice knihovny prof. Jana Hanuše Máchala (1855–1939)⁸³. Slovanské oddělení bylo dle Švehly v likvidaci, protože mělo být v rámci chystané reorganizace knihoven přesunuto do Klementina, k čemuž však nedošlo. V roce 1951 KNM získala knihovnu Hanuše Jelínka (1877–1944), nicméně části této knihovny byly v NM již před tímto datem a akvizice probíhala i v letech následujících.⁸⁴ V další zprávě o činnosti KNM pokrývající rok 1952 je zmíněn zisk charvátskohlaholského zlomku žaltáře, který byl objeven při obnově Emauz.⁸⁵ V polovině 50. let byla dokončena reorganizace knihovny, která je (znovu) definována jako sbírka bohemikálních rukopisů, starých tisků a literárních dokumentů, o slavikách již není v příslušné zprávě za rok 1954 ani zmínka (Švehla 1955, s. 222). Zprávy o knihovně (a do roku 1964 i o literárním archivu) uveřejňované v *Časopise Národního muzea* se i v dalších letech zmiňují o konkrétních akvizicích jen velmi stručně, nejčastěji se jedná o akvizice rukopisné se zaměřením na bohemikální povahu fondu, případně o zajímavé přírůstky zahraniční odborné literatury.

Knihovnu Národního muzea od 1. 1. 1965 tvořilo oddělení základní a ústřední knihovny, kde zůstal bez speciálního označení či vyčlenění i fond bývalého „slovanského“ oddělení, dále oddělení bohemikálních tisků, oddělení novin a časopisů

78 Správcem oddělení periodik byl v tomto roce dr. Karel Švehla, správcem rukopisného oddělení dr. Josef Tichý, staré tisky měla na starosti Mirjam Daňková (později Bohatcová, významná osobnost české knihovědy), literární archiv dr. František Batha (Novotný 1949, s. 18). Antonín Mrkvička působil v KNM do roku 1952 (Chalupa 1968–1970, s. 72).

79 V rámci grantu PROVENIO byl evidován jen starší dar z roku 1915, srov. <http://provenio.net/authorities/49633> [cit. 6. 8. 2020].

80 Celkové zhodnocení důsledků přidělení povinného výtisku pro fondy KNM srov. Novotný 1949, s. 19. O získání práva povinného výtisku se KNM snažila v podstatě již od roku 1919, a to mj. i z důvodů finančních (Woitschová, s. 73–74).

81 K problematice vzniku tohoto oddělení a dalším okolnostem srov. Večeřová 2017, s. 31–32.

82 Fungovalo až do roku 2014, kdy bylo definitivně zrušeno.

83 V originálním textu je zřejmě omylem uveden jako Jaroslav.

84 Pro další podrobnosti srov. <http://provenio.net/authorities/34933> [cit. 6. 8. 2020].

85 Jedná se o zlomek dnes uložený v oddělení rukopisů a starých tisků pod sign. 1 D c 1/22, pro více podrobností srov. Brom et al. 2016, s. 136 a 167.

a oddělení zámeckých knihoven (Švehla 1965, s. 60). V roce 1969 bylo zřízeno nové oddělení literatury 19. století a kramářských tisků, jehož vedoucím se stal dr. Karel Bezděk (1920–2009)⁸⁶, dosavadní vedoucí oddělení časopisů. V roce 1971 nečekaně zemřel ředitel KNM Karel Švehla a vedení po něm převzal Jaroslav Vrchoťka. V 70. a 80. letech se jím psané *Zprávy*⁸⁷ o knihovně stávají stále více a více „technicistními“, což však bylo jistě dáno společenskými a politickými okolnostmi, neboť zprávy ostatních oddělení NM mají obdobný charakter a strukturu. Důraz je kladen na vědeckou, osvětovou, výstavní a metodickou činnost, zahraniční spolupráci a rovněž na činnost ediční, protože Jaroslav Vrchoťka zastával kromě funkce ředitele i funkci vedoucího redaktora *Sborníku Národního muzea v Praze, literární řady C*.⁸⁸ O akvizicích jako takových se není možné kromě technických údajů o kvantitě, ceně a postupu zpracování dozvědět prakticky nic.⁸⁹ Z významných akvizic ze 70. let lze konkrétně zmínit pouze tři, žádnou slovanskou. V roce 1972 byla zakoupena bibliofilská knihovna bývalého ředitele knihovny Josefa Volfa⁹⁰, v roce 1978 KNM obdržela darem významnou knihovnu mecenáše umění a sběratele Bohuslava Duška (1886–1957)⁹¹ a v roce 1979 byla koupí získána knihovna komeniologa a literárního historika Antonína Škarky (1906–1972)⁹². V roce 1980 bylo získáno faksimile *Mater verborum* a dále pozůstatost tiskaře Aloise Chvály a další doklady vývoje knižní kultury (*Zpráva za rok 1980*, s. 112). Za rok 1989 již v *Časopise Národního muzea* zpráva o knihovně nevyšla, zůstaly pouze zprávy o jednotlivých odděleních historického muzea.

Právo povinného výtisku získané v roce 1947 si KNM podržela až do roku 1996, kdy bylo nahrazeno placeným povinným výtiskem, který alespoň do jisté míry umožňuje uzpůsobit akvizice bohemikálnímu zaměření knihovny. Zároveň nezbyvá než konstatovat, že v současné době již akviziční profil KNM se slavíky jako takovými vůbec nepočítá, samozřejmě pokud odhlédneme od běžného nákupu odborné literatury ze zahraničí, kterou pro vědecké pracovníky zajišťuje oddělení mezinárodní výměny publikací. Přesto i nyní (byť výjimečně) získává KNM fondy s významným podílem

86 Po smrti Josefa Tichého byl Karel Bezděk pověřen správou Lužické knihovny (viz ANM, RKNM, kar. 243, Zápis z porady vedení KNM ze dne 2. 7. 1973). Oddělení bylo později přejmenováno na oddělení bohemikální literatury a sbírky dokladů k vývoji knižní kultury (srov. Woitschová, Jůn 2019, s. 105).

87 Zprávy o KNM vycházely v *Časopise Národního muzea* vždy pod identickým názvem Knihovna Národního muzea, z důvodu úspory místa budu dále citovat jen jako *Zpráva* s uvedením příslušného roku. V bibliografii uvedeno z důvodu úspory místa pod jednou společnou položkou Vrchoťka 1968–1988.

88 Časopis vycházel od roku 1956, jeho prvním redaktorem byl až do své smrti v roce 1971 Karel Švehla.

89 Pozornost je také věnována stavu zpracování fondu. V této oblasti zůstávaly a dodnes zůstávají z dob minulých vlivem mnoha okolností (mj. špatného personálního zajištění) četné dluhy, srov. Archiv NM, registratura KNM, kar. 244, KNM E-2, č. j. 1633/73, analýza „zpracovanosti“ sbírek (z 21. 6. 1973). Součástí tohoto dokumentu je i přehled nezpracovaných fondů jednotlivých oddělení.

90 K jeho knihovně, která byla do KNM získána v roce 1937, tedy hned po Volfově smrti, srov. <http://provenio.net/authorities/34034> [cit. 6. 8. 2020].

91 Nejnověji ke knihovně a osobnosti B. Duška viz Tvrzníková 2018 a 2019. Srov. také <https://stt.opac.nm.cz/authorities/30256> [cit. 13. 8. 2020]. Katalog Duškovy knihovny vyšel ve *Sborníku Národního muzea, řada C – Literární historie v roce 1980*.

92 Srov. <http://provenio.net/authorities/30691> [cit. 13. 8. 2020].

slovanských knih a časopisů. Příkladem takovéto akvizice je knihovna Radegasta Parolka, získaná do oddělení základní knihovny v roce 2009.⁹³

Závěr

Slovanské akvizice měly pro Knihovnu Národního muzea svou zásadní důležitost především v 19. a částečně ještě v první polovině 20. století. Již od konce 20. let 20. století však začíná svou nezastupitelnou roli ve shromažďování literatury ze slovanských zemí hrát nově založená Slovanská knihovna, která Knihovnu Národního muzea v oblasti systematické akvizice slavik v podstatě nahrazuje. Po roce 1945 a především po zavedení povinného výtisku v roce 1947 se již knihovna orientuje výhradně bohemisticky v souladu se svým původním zaměřením a slovanské fondy hrají stále menší a menší roli, a to jak v otázce zaměření akvizice (nepočítáme-li přírůstky odborných oddělení soudobé literatury, které pochopitelně ze slovanských zemí pocházely, ale vycházely z konkrétních potřeb odborných složek NM), tak v otázce jejich organizačního ukotvení ve fondu, které se po roce 1945 fakticky ztrácí. Vedle zmíněného povinného výtisku svou roli sehrály i nové úkoly, které byly KNM svěřeny, a to především správa zámeckých knihoven od roku 1954 a také zřízení Muzea knihy ve Žďáře nad Sázavou v roce 1957. Tato skutečnost však nic nemění na bohatosti především historického slovanského fondu, kterým dodnes Knihovna Národního muzea disponuje. Jinou otázkou však je stav jeho zpracování, což je dluh, který musí knihovna svým dárcům ještě splatit.

Seznam užitých zkratk

ANM – Archiv Národního muzea

GJK – Generální jmenný katalog

KNM – Knihovna Národního muzea

NK ČR – Národní knihovna České republiky

NM – Národní muzeum

RNM – Registratura Národního muzea

RKNM – Registratura Knihovny Národního muzea

Prameny a tištěné prameny

Archiv Národního muzea, registratura Knihovny Národního muzea, fond č. 760, karton č. 4, 9, 131, 152, 170, 175, 192, 193, 208, 242, 243, 244, 246, 247.

HANKA, Václav. *Katalog kněh polských*. Archiv Knihovny Národního muzea, A44.

HANKA, Václav. *Katalog kněh ruských*. Archiv Knihovny Národního muzea, A46.

HANKA, Václav. *Ruční katalog Rukopisův, slovanského oddělení i inkunábulí českého Museum v Praze*. Knihovna Národního muzea, oddělení rukopisů a starých tisků, sign. III G 61.

93 Srov. <http://provenio.net/authorities/42536> [cit. 15. 7. 2020]. Údaje zde uvedené je však nutno revidovat. Kompletní soupis knihovny byl vytvořen v letech 2017–2018 (vyjma několika šanonů separátů). Knihovna obsahuje 1724 svazků knih s převážně rusistickou tematikou psaných česky či rusky, zcela výjimečně se vyskytují knihy litevské, lotyšské, německé či polské. Za vypracování soupisu děkuji Bc. Anně Tollarové a Bc. Veronice Pračko z FF UK.

CHALUPA, Aleš, 1966. *Archiv Národního muzea – Inventář archivních fondů: Národní muzeum 1818–1960. Společnost Národního muzea 1935–1960. Matice česká 1831–1960.* [Strojopis uloženy v oddělení základní knihovny KNM pod signaturou Vrchotka 329].

Knihy 1885. Archiv Knihovny Národního muzea, B1.

Knihy 1894. Archiv Knihovny Národního muzea, B2.

Lokální katalog č. 22, sign. 79–80. Knihovna Národního muzea, oddělení základní knihovny.

Lokální katalog č. 23, sign. 81–82. Knihovna Národního muzea, oddělení základní knihovny.

Slovanské literatury. Přírůstkový katalog (1900–1902). Archiv Knihovny Národního muzea, B9.

Jednatelská zpráva Národního muzea za rok 1925. Praha: tiskem Pražské akciové tiskárny, 1926.

Jednatelská zpráva Národního muzea za rok 1926. Praha: tiskem Pražské akciové tiskárny, 1927.

Jednatelská zpráva Národního muzea za rok 1927. Praha: tiskem Pražské akciové tiskárny, 1928.

Jednatelská zpráva Národního muzea za rok 1928. Praha: tiskem Pražské akciové tiskárny, 1929.

Jednatelská zpráva Národního muzea za rok 1932. Praha: tiskem Pražské akciové tiskárny, 1933.

Výroční zpráva o Museu království Českého 1891–1900. Knihovna Národního muzea, oddělení základní knihovny, sign. 505 T 387.

ZÍBRT, Čeněk. *Comeniana a stará slavica.* Archiv Knihovny Národního muzea, A14.

Zpráva o Museu království Českého za rok 1901–1906. Praha: nákladem Musea království českého, 1902–1907. Knihovna Národního muzea, oddělení základní knihovny, sign. 505 T 388.

Zpráva o Museu království Českého za rok 1907–1913. Praha: nákladem Musea království českého, 1908–1914. Knihovna Národního muzea, oddělení základní knihovny, sign. 505 T 389.

Literatura:

BAŤHA, František, 1962. *Jugoslavia v literárním archivu Národního muzea.* Praha: Literární archiv Národního muzea. 29 s.

BERKOPEC, Oton, 1956. Jugoslávská kniha v pražských vědeckých knihovnách. *Slovanský přehled*, 42, 38–39. ISSN 0037-6922.

BERKOPEC, Oton, ed., 1967. *Rešetarova knihovna Ragusian: Jugoslávská literatura ve Slovanské knihovně: výběrový soupis vzácných knih a rukopisů.* Praha: St. knihovna ČSSR–Slovanská knihovna, 57, [ii] s.

BLÁHOVÁ, Emilie, 1996. Význam Šafaříkovy sbírky rukopisů pro paleoslovenistiku. *Slavia*, 65(1), 147–152. ISSN 0037-6736.

BROM, Vlastimil et al., 2016. *Rukopisné zlomky Knihovny Národního muzea: signatury 1 D, 1 E a 1 G.* Praha: Národní muzeum. 373 s. ISBN 978-80-7036-493-2.

ČUČIČ, Vesna, 2005. Prvi tiskari u Dubrovniku s popiskom tiskane građe. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 48(3–4), 105–158. ISSN 0507-1925.

HANUŠ, Josef, 1923. *Národní muzeum a naše obrození: k stoletému jubileu založení muzea. Kniha druhá, Založení Vlasteneckého muzea v Čechách a jeho vývoj do konce doby Šternberkovy (1818–1841).* Praha: Nákladem zemského správního výboru v Čechách. 505 s.

CHALUPA, Aleš, 1968–1970. Zaměstnanci Národního muzea v letech 1818–1968. *Časopis Národního muzea. Historické muzeum*, 137–139, 50–101. ISSN 0008-7343.

- KAŠPAROVÁ, Jaroslava a Richard ŠÍPEK et al., 2015. *Ex libris ... Ex bibliotheca. Knižní sbírky Knihovny Národního muzea a jejich dřívější majitelé*. Praha: Národní muzeum. 294 s. ISBN 978-80-7036-468-0.
- KOP, František, 1941. *Národní museum: památník našeho kulturního obrození*. Praha: Družstvo Vlast. 181 s., [14] l. obr. příl.
- KRUMING, A. A., 1998. *Svodnjy katalog staropečatnych izdanij glagoličeskogo šrifta 1483–1812 gg*. Moskva: Rossijskaja Gosudarstvennaja Biblioteka, NIO Redkich Knig. 223 s. ISBN 57-5100-063-3.
- KUČEROVÁ, Jarmila, Eva LACHMANOVÁ a Ivana HERNYCHOVÁ, 2013. Osobní knihovna Bohuslava Jiruše. *Sborník Národního muzea, řada A – Historie*, **67**(3–4), 23–28. ISSN 0036-5335.
- Lexikon české literatury 4, 2008. MERHAUT, Luboš (ed.) et al. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce. Díl 4, S–Ž, sv. II, U–Ž. Dodatky A–Ř*. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-1671-3.
- MALÁ, Marcela, 1987. Oddělení časopisů Knihovny Národního muzea v Praze od svého vzniku v roce 1945 do současnosti. *Muzejní a vlastivědná práce*, **95**(1), 12–23. ISSN 0027-5255.
- NEMIROVSKIJ, J. L., 1996. *Gesamtkatalog der Frühdrucke in kyrillischer Schrift. Band I: Inkunabeln*. Baden-Baden: Koerner. 298 s., [21] s. obr. příl. ISBN 3-87320-140-2.
- NEMIROVSKIJ, J. L., 2001. *Gesamtkatalog der Frühdrucke in kyrillischer Schrift. Band IV: Die Druckerei von Božidar Goraždanin in Goražde und Venedig. Die erste Druckerei von Božidar Vuković in Venedig*. Baden-Baden: Koerner. 481 s. ISBN 3-87320-140-2.
- NEMIROVSKIJ, J. L., 2007. *Gesamtkatalog der Frühdrucke in kyrillischer Schrift. Band VII: Die Klosterdruckereien in Rujno und Gračanica. Die erste Druckerei im Kloster Mileševa*. Baden-Baden: Koerner. 320 s. ISBN 978-3-87320-707-3.
- NOVOTNÝ, Miloslav, 1949. *Knihovna Národního muzea 1818–1948*. Praha: Národní muzeum. 22 s.
- RYANTOVÁ, Marie, 2003. Čeněk Zíbrt jako ředitel Knihovny Národního muzea. In: BLÜMLOVÁ, Marie (ed.). *Čeněk Zíbrt a kulturní historie: studie a materiály*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Historický ústav, s. 41–61. ISBN 80-7040-670-4.
- RYANTOVÁ, Marie, 2013. Boj Čeňka Zíbrta a muzejních zaměstnanců proti přestěhování Knihovny Národního muzea do Klementina. In: CÍSAŘOVÁ-SMÍTKOVÁ, Alena, Andrea JELÍNKOVÁ a Milada SVOBODOVÁ (edd.). *Libri magistri muti sunt: pocta Jaroslavě Kašparové*. Praha: Knihovna AV ČR, s. 233–255. ISBN 978-80-86675-24-4.
- RYŠAVÁ, Eva a Helga TURKOVÁ, 2004. Josef Dobrovský a Knihovna Národního muzea. In: *Josef Dobrovský: fundator studiorum slavitorum: příspěvky z mezinárodní vědecké konference*. Praha: Euroslavica, s. 53–63. ISBN 80-86420-17-5.
- SKLENÁŘ, Karel, 2001. *Obráz vlasti*. Praha: Paseka. 419 s. ISBN 80-7185-399-2.
- SOKOLOVÁ, Františka, 1997. *Cyrilské a hlaholské staré tisky v českých knihovnách: katalog*. Praha: Slovanská knihovna při Národní knihovně ČR. 426 s. ISBN 80-7050-258-4.
- SPURNÁ, Kateřina, 2016. Šafaříkova knihovna ve sbírkách Knihovny Národního muzea. *Slovo*, **66**, 185–207. ISSN 0583-6255.
- STRNADEL, Josef, 1976. *Padesát let Slovanské knihovny v Praze: sborník*. Praha: Státní knihovna ČSR – Slovanská knihovna. 162 s.
- ŠVEHLA, Jaroslav, 1947. Musejní knihovna od květnového povstání r. 1945. *Časopis Národního muzea. Oddíl duchovnědný*, **116**(1), 112–115. ISSN 0862-531X.
- ŠVEHLA, Jaroslav, 1951. Musejní knihovna 1948–1950. *Časopis Národního muzea. Oddíl věd společenských*, **117–119**(1), 151–153. ISSN 0862-5328.

- ŠVEHLA, Karel, 1955. Knihovna Národního muzea v roce 1954. *Časopis Národního muzea. Oddíl věd společenských*, **124**(1), 222–224. ISSN 0862-5328.
- ŠVEHLA, Karel, 1965. Knihovna Národního muzea v roce 1964. *Časopis Národního muzea. Historické muzeum*, **134**(1–4), 131–133. ISSN 0008-7343.
- ŠVEHLA, Karel, 1968. Knihovna Národního muzea. In: BURIAN, Miroslav a Jiří ŠPĚT (edd.). *150 let Národního muzea v Praze: sborník příspěvků k jeho dějinám a významu*. Praha: Orbis, s. 41–43.
- TICHÝ, Josef, 1952. Musejní knihovna v r. 1952. *Časopis Národního muzea. Oddíl věd společenských*, **122**(1), 149–151. ISSN 0862-5328.
- TICHÝ, Josef, 1954. Musejní knihovna v r. 1953. *Časopis Národního muzea. Oddíl věd společenských*, **123**(1), 122–124. ISSN 0862-5328.
- TRÁVNÍČKOVÁ, Markéta, 2014. Divadelní oddělení Národního muzea (1924–2014). Nástin jeho historie se zvláštním zřetelem na zakladatelskou éru Jana Bartoše. *Sborník Národního muzea, řada A – Historie*, **68**(3–4), 5–22. ISSN 0036-5335.
- TURKOVÁ, Helga, 2013. Šafaříkova knihovna – 150 let v Knihovně Národního muzea. *Sborník Národního muzea, řada C – Literární historie*, **58**(1–2), 67–72. ISSN 0036-5351.
- TVRZŇÍKOVÁ, Jana, 2018. Z historie knihovny Bohuslava Duška. *Acta Musei Nationalis Pragae – Historia litterarum*, **63**(1–2), 35–44. ISSN 2570-6861.
- TVRZŇÍKOVÁ, Jana, 2019. Provenience v historické části knihovny Bohuslava Duška. *Acta Musei Nationalis Pragae – Historia litterarum*, **63**(3–4), 20–32. ISSN 2570-6861.
- VACEK, Jiří, 2016. *Slovanská knihovna – můj osud*. Praha: Národní knihovna České republiky. 174 s. ISBN 978-80-7050-671-4.
- VACULÍNOVÁ, Marta, 2015. Knižní dary v dějinách Knihovny Národního muzea podle zápisů v Muzejníku. *Sborník Národního muzea v Praze, řada C – Literární historie*, **60**(1–2), 11–32. ISSN 0036-5351.
- VACULÍNOVÁ, Marta, 2017. Ze života Knihovny Národního muzea za protektorátu. *Acta Musei Nationalis Pragae – Historia litterarum*, **62**(3–4), 5–16. ISSN 2570-6861.
- VAŠICA, Josef a Josef VAJS, 1957. *Soupis staroslovanských rukopisů Národního muzea v Praze*. Praha: ČSAV. 527 s.
- VEČEŘOVÁ, Petra, 2017. Československé knihovnictví v letech 1939–1959: vybrané problémy historického vývoje. *Knihovna: knihovnická revue*, **28**(2), 30–36. ISSN 1801-3252.
- VELINSKÁ, Eva, 1992. *Slovanská knihovna: Průvodce po fondech a službách*. Praha: Národní knihovna. 109 s. Edice Slovanské knihovny. ISBN 80-7050-141-3.
- VOLF, Josef, 1923. *Lužické oddělení v Knihovně Národního muzea v Praze*. Praha: Českolужицкий spolek „Adolf Černý“. 103 s.
- VRCHOTKA, Jaroslav, 1958. Vznik bohemikálního programu Knihovny Národního muzea v Praze. *Sborník Národního muzea v Praze, řada C – Literární historie*, **3**(2), 29–41. ISSN 0036-5335.
- VRCHOTKA, Jaroslav, 1959. Šafaříkova knihovna. In: *Ročenka Universitní knihovny v Praze 1958*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. 237 s.
- VRCHOTKA, Jaroslav, 1967. *Dějiny Knihovny Národního muzea v Praze 1818–1892*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. 200 s.
- VRCHOTKA, Jaroslav, 1967–1988. Knihovna Národního muzea. *Časopis Národního muzea. Historické muzeum / Řada historická*. 1968–1988, 137–157.

VRCHOTKA, Jaroslav, Alena SKWARLOVÁ a Květuše MAKOVCOVÁ, 1985a. Knihovna Františka Palackého. I. díl. *Sborník národního muzea v Praze, řada C – Literární historie*, **30**(1–2), 1–242. ISSN 0036-5351.

VRCHOTKA, Jaroslav, Alena SKWARLOVÁ a Květuše MAKOVCOVÁ, 1985b. Knihovna Františka Palackého. II. díl. *Sborník národního muzea v Praze, řada C – Literární historie*, **30**(3–4), 243–384. ISSN 0036-5351.

WOITSCHOVÁ, Klára, 2013. Časopis Národního muzea v letech 1827–2012. *Český lid*, **100**(1), 5–26. ISSN 0009-0794.

WOITSCHOVÁ, Klára, 2016. Národní muzeum a Josef Volf počátkem roku 1919. *Časopis Národního muzea. Řada historická*, **185**(3–4), 71–83. ISSN 1214-0627.

WOITSCHOVÁ, Klára a Libor JŮN, 2015. Národní muzeum jako historiografické téma. *Časopis Národního muzea, řada historická*, **184**(1–2), 79–92. ISSN 1214-0627.

WOITSCHOVÁ, Klára a Libor JŮN, 2019. *Národní muzeum v éře Československa*. Praha: Národní muzeum. 366 s. ISBN 978-80-7036-595-3.

ZÍBRT, Čeněk, 1894. Bibliotheka Musea království českého. In: *Věstník České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění III*, č. 2, 58–63.

Elektronické zdroje

Generální jmenný katalog Knihovny Národního muzea. Dostupný z: <http://listky.nm.cz/catalogue/index.php>.

Knihovna Národního muzea – katalog a databáze. Dostupné z: <https://www.nm.cz/knihovna-narodniho-muzea#katalogy-a-databaze>.

Portál archivních fondů a sbírek České republiky. Dostupné z: <http://badatelna.eu/>.

PROVENIO: Databáze vlastníků historických a moderních knižních sbírek a provenienčních záznamů v knihách Knihovny Národního muzea. Dostupné z: <http://provenio.net#!/>.

Slovník českých knihovníků. Dostupný z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=file&file_name=find-b&local_base=SCK.

SPURNÁ, Kateřina. Slovanské fondy v Knihovně Národního muzea. *Knihovna: knihovnická revue*. 2020, **31**(2), 62–82. ISSN 1801-3252.